

HISTORIE A SOUČASNOST

NĚMECKÝ ZVLÁŠTNÍ SOUD (SONDERGERICHT) V BRNĚ – SOUČÁST NACISTICKÉHO TERORU NA MORAVĚ

FRANTIŠEK VAŠEK

*Dokončení příspěvku jehož první část zveřejnil Časopis pro právní vědu a praxi
v čísle 3/1997*

IV.

Kolem výkonu trestu smrti, který uložily nacistické soudy, jsou různé dohady a často falešné představy. Bude proto vhodné se zmínit o tom, jak se hrdební tresty, uložené brněnským Zvláštním soudem vykonávaly.

Pro výkon trestu smrti byly vydány ministrem justice dr. Franzem Gütnerem jednotné směrnice, které určovaly postup soudů, příslušných státních zastupitelství, věznic, kde se tresty vykonávaly a popravčích (katů). Stalo se tak 19. února 1939 (4417-III a-318.39), kdy byly pro celé Německo v jednom důvěrném dokumentu podrobně stanoveny úkoly pro jednotlivé orgány, podílející se na výkonu trestu smrti.

Základním úkolem Zvláštního soudu bylo co nejrychleji vypracovat písemné vypořádání rozsudku a odsouzený měl být dopraven do věznice, která byla určena pro výkon trestu smrti. K popravě nesmělo být přistoupeno do doby, než bylo rozhodnuto o milosti (§ 452 tr.řádu). Udělení milosti příslušelo hlavě státu. Až do své

smrti to byl říšský prezident Paul Hindenburg (1847–1934) a po něm Adolf Hitler jako říšský kancléř, který se stal současně prvním představitelem státu (oficiální název byl „Vůdce a říšský kancléř“). Pro jednotný postup při vyřizování milostí vydal Hitler nařízení 1. února 1935 (RGB1 I S. 747) a k němu ministr justice prováděcí nařízení 6. února 1935¹⁴. O milosti muselo být rozhodováno i v případech, kdy oprávněné osoby žádost nepodaly. Prošetřování rozhodných okolností pro vyřízení milosti provádělo státní zastupitelství při soudu, který rozhodl o uložení trestu. U Zvláštního soudu v Brně to bylo vrchní státní zastupitelství. K žádosti o udělení milosti se musel vyjadřovat předseda senátu, který trest smrti uložil, ředitel věznice, ve které byl odsouzený umístěn, např. v Brně to byl vedoucí věznice německého zemského soudu v Brně-Cejlu vrchní vězeňský inspektor Willi Meier. U politických deliktů se vyžadovalo stanovisko řídící úřadovny gestapa, která – nebo jí podřízená pobočka – odsouzenou osobu vyšetřovala. Gestapo se také vyjadřovalo současně o tom, zda může být příbuzným vydána mrtvola popraveného. Někdy se vyžadovalo i stanovisko krajského vedení NSDAP. Meritorně rozhodoval o použití práva milosti osobně Adolf Hitler. Poněvadž za války narůstal počet případů odsouzených k smrti, přenesl diktátor částečně svoji působnost na ministra justice. U občanů Čech a Moravy se vyžadovalo také stanovisko Protektora. Dne 25. ledna 1944 (RGB1 I S.59) došlo k další decentralizaci v rozhodování o milosti. V tomto výnose Hitler stanovil, že pokud nejde o rozsudek vojenského soudu nebo soudu SS a policie, bude vykonávat rozhodování o milosti: říšský Protektor ve všech trestních věcech, ve kterých rozhodl v 1.stupni německý soud na území Čech a Moravy, v trestních věcech Říšského soudu, Lidového soudu nebo vrchního zemského soudu, pokud rozhodoval na jeho místě (Litoměřice, Dráždany, Breslau) také Protektor po dohodě s říšským ministrem justice a v případech, že by mezi nimi nedošlo k dohodě, pak kancléř Hitler¹⁵. Odsouzení k trestu smrti, kteří dostali milost, se na Pankráci nazývali „novorozenci“.

V případech, kde Zvláštní soud rozhodoval v tzv. zrychleném řízení (Schneilverfahren), byla záležitost s milostí vyřízena dálnopisně během několika hodin a k popravě došlo hned následujícího dne. Velmi často se uvádí, že odsouzenec k smrti musel čekat na popravu 90 nebo 100 dní. V žádném předpise ale tato lhůta nebyla stanovena. K popravám skutečně docházelo zhruba po třech měsících, ale to byla doba, po kterou trvalo vyřizování, zda bude či nebude milost udělena.

¹⁴ Neue Justiz roč. 1935 str. 203

¹⁵ Verordnungsblatt des deutschen Staatsministers für Böhmen und Mähren von 16.3.1944 Nr. 5-agendu milostí v odd. „Justice“ u ř.protektora vyřizoval JUDr. František Roman Nüsslein, nar. 12.10.1909 mim.lidový soud v Praze, ho 5.5.1948 odsoudil na 20 roků žaláře (Lsp XIV – 38/48). 29.6.1955 byl vysídlen do NSR, kde udělal kariéru v zahraniční službě. Jeho šéf ministerský rada dr. Krieser spáchal sebevraždu.

Pokud byla milost udělena, měl být o tom odsouzený „vhodně“ uvědoměn vedením věznice a ihned měl být přemístěn z cely smrti na jiné oddělení. Skutečnost, že „nebylo použito práva udělit milost a věci se nechal volný běh“, oznámil to odsouzenému státní zástupce v přítomnosti ředitele věznice nebo jeho zástupce, lékaře, tlumočnicka a úředníka státního zastupitelství, který prováděl zápis. Do září 1942 se tak stávalo k večeru a druhý den časně ráno se vykonala poprava. Od této doby k vyrozumění docházelo dopoledne a poprava se uskutečnila většinou v 18.00 hod. K této změně došlo v důsledku stále častějších leteckých poplachů, kdy příprava průběhu popravy byla narušována.

Odsouzený Zvláštním soudem nemohl využít řádného opravného prostředku, neboť nebyl přípustný. Jedinou možností se zachránit nebo aspoň si prodloužit život bylo podání žádosti za obnovu řízení (§ 359 tr.ř.). Byla-li taková žádost podána hned po vynesení rozsudku, měl senát Zvláštního soudu o ní rozhodnout. Byla-li však žádost podána později, dokonce někdy těsně před výkonem trestu smrti, musel senát rovněž o ní ihned rozhodnout. Když byl velkou trestní komorou zemského soudu v Brně odsouzen k trestu smrti žhář František Wagner, odjel do Breslau, kde k výkonu trestu mělo dojít, celý tříčlenný senát, aby mohl rozhodnout o návrhu na obnovu řízení, pokud by návrh byl podán až v poslední chvíli. Jinak byla později u Zvláštního soudu v Brně zavedena praxe, že den před popravou byla zavedena pohotovost u služebního telefonu vrátným Baderem nebo justičními úředníky Hluschkem či Schusterem. Jakmile došla telefonická zpráva např. z Vídně, kde mělo dojít k popravě odsouzenec, že ten, resp. jeho obhájce podal návrh na obnovu řízení, služba u telefonu v budově soudu v Brně vyslala služebního řidiče, který přivezl členy senátu, kteří měli také pohotovost, do soudní budovy a zde se okamžitě o obnově rozhodlo. Výsledek byl zpětně telefonicky oznámen státnímu zastupitelství do Vídně s tím, že návrh byl zamítnut a nic již nebrání výkonu trestu¹⁶.

Po vynesení rozsudku smrti nastal pro odsouzenec zcela nový režim. Při vynášení rozsudku ihned přispočili dva již připravení dozorcí vězňů k odsouzenému, který stál před senátem a naslouchal vynášení rozsudku jeho předsedou, rychle mu přiložili na ruce ocelová pouta a postavili se k němu z obou stran. Většinou každý k smrti odsouzený počítal s možností, že bude odsouzen k tomuto trestu. V přízemí zadního traktu justičního paláce v Brně byly čtyři malé cely, kde souzení čekali na zahájení líčení a pak po dobu přestávky, kdy se senát radil o jejich vině

¹⁶ Kladné vyřízení návrhu na obnovu řízení bylo výjimečné. Např. u Karly Borkové, která byla Zvl. soudem v Brně odsouzena k trestu smrti 1.11.1944 pro pomoc nepříteli, byla povolena obnova řízení a až 6.dubna 1945 byla dokonce zproštěna obžaloby (9 K Ls So 166/44).

a trestu. Uvnitř nebyli střeženi a tak na stěny tužkou, kterou získali načerno nebo vyrytím špendlíkem psali různé vzkazy¹⁷.

Hlavní líčení v Brně se konalo v drtivé většině v zasedací místnosti č. 21 (nyní č. 38) ve zvýšeném přízemí zadního traktu, přímo proti tehdejšímu vchodu do německého zemského soudu (Mozartova č. 2). Tato jednací síň byla místem, kde bylo rozhodnuto o životě mnoha českých občanů. Někdy se konalo hlavní líčení v sále č. 74. K dalším místům, kde senáty z 1.soudu vynášely rozsudky smrti byla Jihlava, Uh. Hradiště, Olomouc a Ostrava.

Odsouzení k smrti, „kandidáti“, byli většinou druhého dne odvezeni německými četníky do věznice, v které se prováděly popravy. Od jara 1943 to byla věznice Praha-Pankrác, Vídeňská ul.č. 988. Zde byli umístěni do oddělení II A, výjimečně do oddělení III, pokud bylo kandidátů příliš mnoho. V některých věznicích byly cely kandidátů označeny „TS“ (Todestrafe). V Praze bylo v cele vždy několik odsouzeneců, v Breslau byla výlučně samovazba. Vedle v noci byli spoutáni na rukou a při tom museli pracovat. Drali peří nebo lepili sáčky. V noci svítilo stále světlo. V Breslau chodili dozorcí obutí v papučích, aby je nebylo slyšet a sledovali odsouzenec, který musel mít ruce nad dekou. Dozorce, který přes kukátko, které bylo větší než v normálních celách (Jidášovo oko, na Pankráci kukátko nazývali „špiónek“), ruce nebo hlavu neviděl, zvolal „Kopf raus...“ a někdy uhodil klíči o dveře, aby většinou jen klímajícího probudil. V Breslau museli odsouzenec večer dát před svoji celu své šaty, ručník, džbán na vodu a stoličku. Oblek v Breslau tvořila stará vojenská uniforma, černé jezdecké kalhoty, tmavěmodrý kabátek s nápisem zpředu i na zádech „JV“ (zkratka Justizverwaltung). Na hlavě čepici, na nohou byly zásadně dřeváky. V Breslau byli odsouzenec odváděni na krátkou vycházku na dvorek a to tak, že každého spoutaného vedl jeden dozorce. Jídlem byla většinou jen polévka, kterou musel spoutaný odsouzenec vypít. Obvykle odsouzenec již v den odsouzení dostal bibli v českém jazyce¹⁸. Každý odsouzený Zvláštním soudem v Praze a Brně, kdy se dostal do cely smrti II A, byl vyfotografován pro potřeby státního zastupitelství. Pokud se tak stalo na území Německa u odsouzených Lidovým soudem, fotografie ve třech polohách zaslala vrchnímu říšskému státnímu zastupitelství řídicí úřadovna gestapa, která odsouzenec vyšetřovala. Současně vyslovila stanovisko k eventuelnímu vydání mrtvol. K vydání mrtvol nikdy souhlas nedala.

Jídlo dostávali odsouzenec jako ostatní vězni. Místo kovové misky na jídlo

¹⁷ ČIN z 16.listopadu 1945 č. 161

¹⁸ Osobní vzpomínky autora, který byl 20.března 1945 odsouzen IV. senátem Lidového soudu za přípravu k velezradě a vlastizradě k trestu smrti. „Kandidoval“ ve věznicích ve Waldheimu v Sasku.

bývala obvykle miska z lisovaného papíru. Lžíce byla dřevěná. Holení se provádělo jen pomocí strojku na vlasy. Prováděno bylo vězni za bdělé kontroly dozorců.

Dobu výkonu trestu smrti stanovil vrchní státní zástupce nalézacího soudu po dohodě, obvykle telefonické, se státním zastupitelstvím místa výkonu poprav. Např. 1. státní zástupce u zemského soudu v Brně dr Th. Schäper se domlouval se státním zastupitelstvím ve Vídni a se státním zastupitelstvím v Mnichově, přes které zajišťoval přítomnost kata Reichardta.

Odsouzení k smrti žili od svého odsouzení až k popravě ve velmi nepříznivých hygienických podmínkách. Měli možnost se jen ráno omýt v umyvadle, koupání neexistovalo. Lékařské ošetření se jim dostávalo v Breslau, podle poznatků autora dokonce více než ostatním vězňům. Kandidát se přece musel dožít svého drastického konce.

Před popravou byli odsouzení odvedeni ze svých cel do tzv. přípravných cel, umístěných v bezprostřední blízkosti místnosti, v které byla instalována gilotina. Na Pankráci nazývali odsouzení tyto cely „kukry“. V Breslau byly přípravné cely v přízemí oddělení B 1, hned vedle dvorku, kde byla umístěna při popravách gilotina. Před popravou dostal odsouzenec jídlo, které bývalo před válkou bohaté, např. tehdy dostal pečeni, pivo a cigarety, za války jen několik kousků chleba, kousek salámu, někde jedno pivo a několik cigaret. Jednotná úprava druhu a množství nebyla centrálně upravena a proto byly rozdíly v jednotlivých věznicích. V přípravné cele mohli odsouzenec napsat dopis na rozloučenou svým nejbližším příbuzným. Byl psán inkoustem, někde tužkou, někde byly vězni uvolněny ruce od pout, jinde psal v poutech. Byly to dopisy bolestné, smáčené slzami, bylo to loučení navždy. Byly ale ve velké většině psány s hrdostí, většinou s vírou v lepší budoucnost národa. I tyto dopisy byly cenzurovány a některé věty byly začerněny k nepřečtení. Po skončení psaní dopisů byly ženám odstřiženy vlasy¹⁹, aby neotupily „sekyru“ (název gilotiny, používaný vězni). Na Pankráci vlasy ženám načesali nahoru. V některých věznicích byl odsouzenec popraven ve spodním prádle, někde dostávali papírovou košili.

Výkon trestu smrti byl v Německu zásadně prováděn stětím (§ 13 tr.zák.). Výjimka byla umožněna po převzetí moci nacisty, kdy německá vláda mohla nařídit provedení rozsudku oběšením (nařízení z 29. března 1933 RGB1 I S. 151), když odsouzenec spáchal zločin proti veřejné bezpečnosti. Trest smrti stětím byl prováděn do konce roku 1934 ruční sekyrou (Handbeil). Tato příšerná středověká forma

¹⁹ V Pamětní síni Kounicových studentských kolejích v Brně jsou části vlasů popravené Marušky Kudeřkové, jejichž chomáček přiložila do dopisu na rozloučenou. Vlasy v dopisu na rozloučenou poslala mamince také Lída Smělková z Napajedel, popravená v Praze-Pankráci 4.srpna 1944. „Poslední dopisy“, Praha 1946 – „Dopisy hrdinů“ Praha 1956.

poprav byla uskutečněna např. ve věznici v Berlíně-Plötzensee na loupežném vrahovi. Poprav bylo dříve málo a tak to byla velká událost pro celou věznici i tisk. Na dvorku, kde se poprava konala, byl postaven oltář s hořícími svícemi a křížem. U tohoto oltáře byly shromážděny úřední osobnosti, soudci v taláru, státní zástupce, ředitel věznice, úřední lékař a navíc 12 občanských svědků a zástupce ministra justice²⁰. Ještě 14. června 1934 byl ruční sekyrou popraven v Berlíně-Plötzensee Richard Hüttig, člen Komunistické strany Německa, který byl odsouzen k smrti za domnělou účast na zabití příslušníka SA při pouliční srážce²¹.

K zavedení gilotiny, vynálezu francouzského lékaře, anatoma dr. Josepha Ignace Guillotina (1738–1814), prý dal podnět osobně Adolf Hitler. Od konce roku 1934 byla ruční sekyra nahrazena gilotinou (Falbeil). K změně došlo proto, že poprava ruční sekyrou byla zvláště odporná. Odsouzenec byl při popravě ruční sekyrou předveden dozorcům na dvůr v dřevácích, oděný jen v kalhotách s obnaženou horní částí těla. Ruce měl svázané na zádech. Po přečtení rozsudku soudcem pomocníci kata rychlým pohybem strhli odsouzenec přes špalek a v tom okamžiku kat těžkou ruční sekyrou oddělil hlavu od trupu. Avšak i poprava gilotinou byla strašná, bylo to úděsné krvané dílo.

Gilotiny byly vyráběny ve věznici Tegel u Berlína. Byly postupně instalovány ve věznicích, které byly určeny ministrem justice jako místa výkonu trestu smrti. Podle shora uvedené směrnice ministra justice z 19. února 1939 to bylo celkem 12 věznic. Počet se během války zvětšoval a dle poslední směrnice ministra justice z 17. ledna 1945 to bylo již 21 věznic (Mnichov, Berlín-Plötzensee, Brandenburg, Wolfenbüttel, Danzig, Frankfurt nad Mohanem, Štýrský Hradec, Königsberg (vých. Prusko) Dreiberger-Bützow, Dortmund, Weimar, Bruchsel, Katovice, Kolín nad Rýnem, Drážďany, Breslau, Vídeň, Halle, Poznaň, Praha Stuttgart).

Sekyra vážila 36 kg a při dopadu zcela oddělila hrdlo od těla. Hlava spadla do připojeného koše, takže smrt byla okamžitá. Po skončení poprav byla sekyra vždy vyčištěna a nově nabroušena. Popravu prováděli kati (Scharfrichter). Zpočátku byli jen tři Johann Reichert z Mnichova, Röttger z Berlína a Reindl z Magdeburgu. Rychlým nárůstem počtu poprav se také zvyšoval počet katů. Noví kati byli předtím většinou pomocníci katů a rekrutovali se obvykle z řad řeznických pracovníků. Např. kat Alois Weiss z Řezna byl původně pomocníkem kata ve Vídni a později již samostatným katem v Praze. Podle směrnic ministerstva justice mohli kati vedle

²⁰ Alt Karel dr. „Die Todeskandidaten“, München 1946

²¹ Poelchau Harald „Die letzten Stunden“, Berlin 1949, str. 19,20 – „Der neue Mahnruf“ z července/srpna 1971 č. 7/8 článek „August 1933: Der erste Justizmord des NS-Staates“ líčí popravu ruční sekyrou 1. srpna 1933 čtyř antifašistů živě obviněných, že při srážkách s příslušníky SA měli dva z nich usmrtit. Proces se konal u Zvl.soudu při zemském soudu Hamburg-Altona. Proti rozsudkům protestovala světová veřejnost, např. spisovatel Henri Barbusse.

svého krvavého povolání ještě vykonávat jinou výdělečnou činnost. Např. Röttger měl v Berlíně výnosné povoznictví. Většinou ale příjmy katů byly tak vysoké, že si nepotřebovali přivydělávat a plně se věnovali jen svému krvavému řemeslu. Vedle již zmíněných katů byl jejich počet postupně zvýšen, byli ustanoveni další: Bordt, Hehr, Henschke, Köster (z Katovic, který prováděl popravy v Breslau), Roselieb a Neis.

Při popravě byli kati původně ve fraku nebo smokingu a s cylindrem na hlavě. Také jejich pomocníci byli oděni v tmavém obleku. Na návrh rady komorního soudu v Berlíně Westphala došlo v březnu 1943 k změně směrnic ministra justice. Ten zrušil dosavadní úpravu v oděvu tak, že kat měl přístě mít je tmavý oděv a při popravě neměl mít na hlavě pokrývku. Kat, který hlásil skončení popravy, zvedl pravou ruku a tímto německým pozdravem hlásil státnímu zástupci, který řídil popravu, že svoje dílo skončil. Podle tohoto nového výnosu ministra justice neměl kat nadále zdravít po každé popravě, ale jen při příchodu a odchodu z popraviště²².

Ještě dlouho za války bylo dovoleno, aby během poprav vyzváněl zvon umíráček (Armenglockchen) z ústavní kaple. Když se ale konalo stále více poprav, bylo od toho upuštěno.

Významnou úlohu utěšitele a duchovního pomocníka v době pro čekatele na popravu nejtěžší, měli kněží církvi římskokatolické a evangelické. Od vynesení rozsudku, od chvíle, kdy nový odsouzenec byl dán do cely smrti (Armensünderzelle), byl navštěvován knězem. Stalo se tak podle přání odsouzenec. Byli i případy, že v cele smrti se bezvěrci nechali pokřtít. Duchovní v cele s kandidátem smrti se modlili a spolu rozjímali. Kněží tak podstatně ulehčovali velmi stresovou situaci kandidátů. V Praze–Pankráci nebyla duchovní služba. Pouze v pondělí 12. dubna 1943 přivedl dozorce z oddělení II A kněze, který měl poskytnout útěchu a poslední pomazání odsouzenec k smrti. Po návratu byl kněz zcela bledý a otřesený. Od té doby se již na Pankráci u odsouzených k smrti kněz neobjevil²³.

V některých věznicích byla poskytována duchovním odsouzenecům účinná služba. Např. ve Vídni konal takovou službu římskokatolický farář dr. Köck a evangelický kněz Hans Rieger, v Mnichově–Stadelheimu evangelický farář dr. Karel Alt, v Berlíně–Plötzensee evangelický kněz Harald Poelchau a římskokatolický kněz Bucholz, v Breslau dr. Thiel, dr. Hamaman a dr. Schutz. Až do září 1942 byly na stole, za kterým seděl státní zástupce, řídící popravu, dvě hořící sníce a uprostřed

kříž. Kříž byl však odstraněn a zůstaly jen svíce. Kněz již nesměl doprovázet odsouzenec až na samotné popraviště a modlit se s ním.

Velmi depresivně působilo na odsouzenec přibližování se doby, kdy se dala očekávat poprava. Každý z nich úzkostlivě čekal na chvíli, kdy se otevrou dveře a vstoupí státní zástupce, úředník státního zastupitelství, zástupce věznice, lékař a tlumočník, aby oznámili, že žádost o milost byla zamítnuta a že dojde k výkonu popravy v určenou hodinu. Někteří se před tím utěšovali, že nakonec dostanou milost, což bylo výjimečné. Stávaly se případy, že během pobytu v cele smrti došlo k duševnímu onemocnění, že kandidát zešílel. V takovém stavu nemělo dojít k popravě (§ 453/2 něm.tr.řádu). Tuto překážku však nebrali státní zástupci, nařizující popravu, na vědomí. Např. Ludmila F. z Konicka v cele smrti na Pankráci zešílela a přesto byla 4. dubna 1945 i s manželem státa za pomoc řídícími učitelí Františku Krušovi z Moravičan, kterého usilovně hledalo gestapo za účast v odboji (5 K Ls So 205/44).

Před popravou státní zástupce musel přezkontrolovat, zda při popravě nejsou nepovolené osoby. Při tomto krvavém díle mohl být jen státní zástupce, řídící popravu, úředník státního zastupitelství, který prováděl zápis o jejím průběhu a který podepisoval se státním zástupcem a zástupce věznice. U poprav gilotinou nebýval lékař, ten musel být ale vždy přítomen, pokud byla poprava prováděna oběšením nebo zastřelením. Výjimečně mohla být s písemným souhlasem ministra justice přítomna i jiná osoba, např. zástupce NSDAP.

Popravy stětím byly prováděny někde na malém, zdmi uzavřeném dvorku, což bylo v Breslau a Drážďanech, většinou ale byly pro popravu určeny prostory uvnitř věznic. Tak tomu bylo v Praze–Pankráci, ve Vídni, v Brandenburku a dalších místech, v Berlíně–Plötzensee v zvláštní budově (dříve kůlně). Obvykle mělo popraviště (odsouzenec na Pankráci to nazývali „sekáč“) tři místnosti. V první byl velký stůl, za kterým seděl státní zástupce a ostatní úřední osoby. Ten po vstupu do této místnosti dostal od kata hlášení, že gilotina je v pořádku a že je se svými pomocníky připraven k výkonu poprav. Na příkaz státního zástupce nato začaly popravy. Dva dozorcí přivedli před stůl státního zástupce odsouzeného, spoutaného rukama na zádech. Kat s pomocníky stál před černou oponou, dělící tuto místnost od prostoru s gilotinou. Státní zástupce rychle dotazem zjistil identitu odsouzenec a předal ho katovi, který někdy přikryl mu oči rukou, zatímco některý z pomocníků odhrnul oponu. Pomocníci s nacvičenou rutinou vzali odsouzenec pod paži a položili ho na lavici gilotiny hlavou dolů tak, aby brada spočinula na koženém opěradle za místem dopadu sekery. Kat sledoval činnost pomocníků a jakmile viděl hlavu, že přesahuje, spustil poušť. Sekyra dopadla na krk oběti, oddělila hlavu, ještě nadskočila a dopadla ještě jednou. Pomocníci sun-

²² Victor Gostomski–Walter Loch „Der Tod Plötzensee. Erinnerungen–Ereignisse–Dokumente“, Frankfurt am Main 1933, str. 61

LEHMANN Gerhard „Politik und Justiz. Die nationalen und internationalen Dimensionen des Wirkens des Dresdner Landgerichts“ Berlin 1996

²³ „Žaluji. Pankrácká kalvarie“, Praha 1946, str. 33

дали mrtvole pouta a položili ji do připravené bedny–rakve. Uvnitř byla vyložena dřevěnými třískami nebo rašelinou. Hlavu rukama nebo menším hákem z koše, kam dopadla, dali do rakve a tu odnesli obvykle do další místnosti. Interval od předání odsouzence katovi k ukončení popravě byl neobyčejně krátký a přesně se uváděl v zápise o popravě. Např. poprava Josefa Mikela 22. června 1944 v Breslau trvala od jeho předání státním zástupcem katovi Kösterovi a jeho hlášení, že byla provedena, jen 8 vteřin (9 K Ls So 25/44) rozsudek 1. komory Zvláštního soudu v Brně z 13. března 1944–předseda senátu dr. Johannes Mnich. Od jedné popravě k další uplynuly dvě nejvýše tři minuty. Poprava 21 odsouzenců 30. června 1943 ve Vídni na základě rozsudku Zvláštního soudu v Brně z 17. března 1943 trvala jen 53 minuty, tedy asi 2.5 minuty na osobu. Zápis o popravě končil konstatováním, že při jejím průběhu nedošlo k žádné rušivé události.

Odsouzenci, kteří šli na popravu z přípravných cel na vlastní popraviště, se chovali zmužile, statečně. Někteří byli deprimováni, ale klidní, jiní provolávali svávu vlasti, prezidentovi atd. Duchovní Harald Poelchauer, který ve věznici v Berlíně–Plötzensee měl možnost se stýkat s mnohými českými vlastenci, většinou příslušníky odbojové organizace Obrana národa, obdivoval naše vlastence slovy: „Češi šli na smrt nezlomeni za svobodu své vlasti“²⁴.

Mnohé popravě byly široce publikovány formou krvavě červených vyhlášek v německé řeči. Nechával je tisknout vrchní státní zástupce u zemského soudu v Brně, pokud šlo o rozsudek Zvláštního soudu u fy Rudolf M. Rohrer v Brně. Náklad činil obvykle 400–500 kusů. Zcela výjimečně bylo vytištěno 20.000 vyhlášek o popravě 21 vlastenců z Jankovic, Traplic a okolí, kteří byli popraveni ve Vídni 30. června 1943. Tyto vyhlášky byly zaslány všem okresním úřadům v Čechách a na Moravě a vyvěšeny ve všech obcích. Smyslem této neobvyklé akce bylo zastrašit obyvatelstvo od pomoci vysazeným parašutistům. Nacisté této psychologické formě působení na obyvatelstvo věnovali velkou pozornost. U Lidového soudu v Berlíně byl určen trvalý zástupce ministerstva propagandy Egon Schmidt, který zajišťoval informace o vynášení rozsudků v tisku a rozhlas. K zvýraznění zastrašení českého obyvatelstva od pomoci odbojovým skupinám organizoval Zvláštní soud s brněnským gestapem hlavní líčení s nahnanou veřejností přímo, kde došlo k nepřátelské činnosti. Byl to proces, konaný 23. června 1944 na radnici v Jaroměřicích nad Rokytnou, v kterém byli odsouzeni tři čeští vlastenci z Boňova za pomoc parašutistům skupiny „Spelter“ a kteří byli příštího dne státi na Pankráci. Další tzv. rychlý soud před veřejností se konal v Morávce 14. prosince 1944, při

²⁴ Harald Poelchauer „Die letzten Stunden“, Berlin 1949, str. 53

kterém senát Zvláštního soudu v Brně odsoudil na smrt 14 vlastenců, kteří také byli v Praze–Pankráci 16. prosince 1944 popraveni²⁵.

Mrtvoly popravených byly využívány v anatomických ústavech lékařských fakult v Breslau, Vídni a dalších místech. V Praze–Pankráci byly mrtvoly spalovány k krematoriích a popel zahrabán do jámy²⁶. Ve Vídni se stávalo, že mrtvoly byly pochovány také na ústředním hřbitově²⁷. Pohřební služba města Vídne účtovala vrchnímu státnímu zastupitelství v Brně za popravu, vykonané 30. června 1943 – za rakev ze surového dřeva s vyložením naolejovaným papírem po 13.50 ř.markách, za vyložení rašelinou 1 ř.marku, za dopravu rakve k hrobu 8.50 ř.marek, za odměnu dvěma mužům, kteří rakev přepravovali k hrobu 2 ř.marky a poplatek za šachtový hrob 2 ř.marky, celkem 27 ř.marek za jednu osobu.

Náklady spojené s popravou byly přísně vyčíslovány a vymáhány na pozůstalých. Poplatek za popravu byl jednotný ve výši 300 ř.marek. Za provedení popravě se účtovalo podle skutečných nákladů katovi a jeho pomocníkům. Např. v jednom případě to bylo 162.0 ř.marek. Do nákladů náležela úhrada za vazbu, která činila za jeden den 1.5 ř.marky. Úhrada obhajoby byla kolem 120 ř.marek. Pozůstalí museli uhradit také náklady spojené s vyhláškou, oznamující veřejnosti popravu. Do souhrnu nákladů patřilo také cestovné členům senátu, státnímu zástupci a služebnímu řidiči, pokud jednal mimo sídlo soudu a konečně i poštovné, spojené s výkonem popravě. Celkové náklady vymáhala „německá soudní pokladna“ v Brně (vrchní justiční inspektoři Wienke a Lerc) exekumecí na nemovitý majetek pozůstalých.

Zvláštní příloha k směrnicím ministra justice k výkonu trestu smrti určovala podrobně úkoly kata. Kat nebyl zaměstnancem justiční správy, byl toliko smluvně zavázán plnit povinnosti a uplatňovat mu příslušející práva. Jeho povinností bylo hlásit vrchnímu státnímu zástupci svého bydliště, pokud by se vzdálil více než 24 hod. ze svého místa, kde bydlel nebo onemocněl, popř. jiné překážky, bránící mu ve výkonu služby. Zavazoval se zachovávat mlčení. Do místa výkonu popravě měl zásadně přijet s pomocníky již den před popravami. Před popravou měl vyzkoušet použitelnost gilotiny, po každé popravě ji vyčistit a popravené uložit do rakví. Podle § 7–9 směrnice měl nárok na pevnou roční odměnu ve výši 3.000 ř.marek. Za každou popravu dostával s pomocníky zvláštní příplatek. Pokud byl

²⁵ Hlas revoluce č. 41/1984, č. 1/1985

Lidové noviny z 17.12.1944 č. 333

²⁶ Hlas revoluce č. 29/1981 v článku „V krematoriu za okupace“

²⁷ Na ústředním hřbitově ve Vídni byl pochován František Kudílek v části 40–28–109/IV, Josef Remeš 40–28–110/IV skupina pomocníků, parašutisté a další. Někteří byli po válce exhumováni a pochováni na čestném pohřebišti ústředního hřbitova v Brně (odd. 56 a) – Milena Flodrová „Brněnské hřbitovy“ Brno 1992, str. 63

činný mimo své bydliště, obdržel 60 ř.marek a každý pomocník 40 ř.marek. Tento přírůstek se zvyšoval, pokud byla poprava vykonávána v místě vzdáleném více než 300 km od bydliště kata. Jestliže se poprava konala přímo v místě bydliště kata, činil přírůstek 40 ř.marek a pro pomocníky po 30 ř.marekách. Pokud se konalo více poprav ve stejné věznici v jednom dni, obdržel kat a každý pomocník zvláštní přírůstek 30 ř.marek za každou další popravu. Byla-li poprava vykonávána mimo bydliště kata, měl nárok na jízdné 3.třídy. Použití lůžkového vagonu bylo přípustné jen se souhlasem vrchního státního zástupce. Přenocování ve věznici bylo bezplatné a za jídlo platil kat s pomocníky toliko skutečné náklady. Museli kat zůstat mimo bydliště z toho důvodu, že došlo k odložení popravy, pak měl nárok na 10 ř.marek a jeho pomocníci na 8 ř.marek za každý den. Všechny náklady, vynaložené pro kata a jeho pomocníky hradila pokladna vrchního státního zastupitelství se srážkou daně podle platného sazebníku. Kat měl právo v každou dobu vyslovit přání, že po uplynutí lhůty tří měsíců svoji činnost ukončí.

Směrnice ministra justice z 19. února 1939 se v průběhu války měnila, zejména byl rozšiřován okruh věznic, v kterých se prováděly popravy. Byla to důvěrná směrnice z 12. června 1940 (4417-III a 4-647/40) a konečně poslední z 17. ledna 1945 (4417-IV a 4-4-11), která zejména reagovala na novou situaci Německa. Ta již dovolovala vedle výkonu trestu smrti stětím také zastřelení komandem policie nebo armády. Není bez zajímavosti, že v tzv. Mordregistru, evidenci popravených, kterou vedlo ministerstvo justice, se uvádělo²⁸, že popravy se vykonávají také ještě v Brně, Litoměřicích, Opavě a dalších místech. Pokud jde o Brno, jde nepochybně o popravu partyzánů Aloise Zavadila a Květoslava Kolaříka. Po válce se často objevovaly informace, že koncem války se připravovalo na Špilberku místo pro popravy gilotinou²⁹. Proti tomuto tvrzení se vyskytly pochybnosti, které mají plně opodstatnění³⁰. Špilberk byl ve výlučné správě německé armády, která zde provedla rozsáhlé adaptace a která hrad obývala až do konce války³¹. Místa, kde se vykonával trest smrti, patřila justiční správě. Armáda měla koncem války jiné starosti a lze velmi vážně pochybovat, že by nechala budovat ve svém zařízení popravčí místo. Poslední směrnice, upravující výkon trestu smrti, dovolovala již provedení popravy zastřelením, takže nebyl důvod zřizovat v době, kdy se nedo-

²⁸ Victor von Gostomski – Walter Loch „Der Tod von Plotzensee“ cit. dílo str. 60, poznámka č. 73

²⁹ Např. Špilberk. Průvodce po Národní kulturní památce, Brno 1975, str. 15

Hlas revoluce č. 40/1980-Slovo národa z 27.9.1945, č. 119

³⁰ „Morava v boji proti fašismu“ II, Brno 1987 – Miroslava Menšíková „Špilberk v době nacistické okupace“, str. 33 a násl.

³¹ Brünnner Tagblatt z 31.8.1941 č. 342, z 1.9.1941 č. 243, z 2.9.1941 č. 244

Lidové noviny z 1.9.1941 č. 444, z 2.9.1944 č. 447

stávalo pracovních sil, materiálu ani financí, ještě nové místo pro popravy. Při popravě gilotinou byla velká spotřeba vody, bylo nutné mít pro ni účinný odpad, což v podmínkách Špilberku, v místě, o kterém se vyslovila domněnka, že má být popravíštěm, bylo ztěžlivé proveditelné. Pro výkon poprav bylo nutné mít několik místností na sebe navazujících, bylo nutné mít přípravné cely. Místo výkonu poprav stětím bylo zásadně jedno pro obvod vrchního zemského soudu (a někdy i pro dva), takže pro obvod tohoto soudu v Praze byla „sekyrárna“ v Praze, což plně dostačovalo potřebě. V poměrně rozsáhlých archivních fondech německého zemského soudu, z výpovědí justičních zaměstnanců, kteří byli po válce souzeni i výpovědích gestapáků nebyla nikde ani zmínka o tom, že by se měla budovat v Brně „sekyrárna“. Prostor, o kterém se hovořilo, že má být místem poprav, zřejmě byl určen pro armádu.

Rozsudky smrti Zvláštního soudu v Brně byly vykonávány v Breslau, ve Vídni, v Praze a výjimečně přímo v Brně.

V Breslau byly popravy prováděny ve věznici v Kletschkaudtrasse 31. Gilotina byla v den poprav instalována na malém dvorku domu I za oddělením B 1. V této věznici bylo státo 787 odsouzců a 24. ledna 1945 při evakuaci zastřeleno 40 kandidátů smrti. Dne 1. prosince 1946 bylo 39 mrtvých pohřbeno po exhumaci na čestném pohřebišti ústředního hřbitova v Brně a jeden do rodinné hrobky ve Vanovicích v Boskovicích³². Prvním popraveným byl již 16. prosince 1939 František Wagner, odsouzený pro zhrůšství velkou trestní komorou zemského soudu v Brně. V Breslau byli popraveni odsouzení Zvláštním soudem v Brně pro pomoc nepřátelům Říše 22. června 1944 Ladislav Duraj, Josef Mikel, Jan Mikeščík a Amalie Randýsková a 24. srpna 1944 Štefan Červeňanský a Alois Hradila. Tito odsouzení byli původně ve vazbě v Breslau pro Lidový soud, ten postoupil tyto případy Zvláštnímu soudu v Brně, který je odsoudil na výjezdním zasedání přímo v Breslau.

Celkem 150 odsouzených k smrti Zvláštním soudem v Brně bylo popraveno v letech 1940–1943 ve věznici zemského soudu ve Vídni I, Landesgerichtstrasse 11. K popravám zde došlo v roce 1940 u 8 osob, 1941 u 21, 1942 již 45 a 1943 u 76 osob, které byly k trestu smrti odsouzeny brněnským Zvláštním soudem. Popravy zde prováděl kat Reichardt z Mnichova. Kandidáti byli umístěni v celách traktu E. Popravy řídil často 1. státní zástupce zemského soudu v Brně dr. Th.Schäper nebo dr. Schwaller a dr. Karel Streller³³. K posledním popravám

³² František Nedbálek „Obludné stíny gilotiny nad Breslau“, soutěžní práce ÚV ČSPB 1971 – Vzpomínky Ivany Berkové z Brna, jejíž manžel Eduard byl 24.ledna 1945 popraven v Breslau a která se zasloužila o exhumaci a pohřbení v Brně – Čin z 3.12.1946 č. 276 – Rovnost z 3.12.1946 č. 278 – Národní Obroda z 29.11.1946 č. 273

³³ uvDie Guillotinierten. Namensliste der durch das Fallbeil im Wiener Landesgericht durch die Nazihenker Ermordeten – seznam popravených, kopie autor–Herbert Steiner „Gestorben für

odsouzených Zvláštním soudem v Brně došlo 27. srpna 1943, od té doby byly popravy vykonávány v Praze–Pankráci.

Ministerstvo justice zřídilo popravistiště v Praze–Pankráci pro obvod vrchního zemského soudu v Praze, tedy pro území zemských soudů v Praze a Brně. Došlo k tomu proto, že z Čech a Moravy bylo zvláštními soudy odsuzováno stále více osob k trestu smrti a provádění poprav v Drážďanech a ve Vídni vytvářelo organizační potíže a zejména problémy ekonomické. Pro účely zařízení místa poprav byla adaptována část věznice, kterou používala německá justice na Pankráci. Provoz gilotiny byl zahájen prvními popravami 5. dubna 1943. Prostor, určený k popravám v oddělení II A, měl tři místnosti: v první seděl státní zástupce řídící popravy s úředníkem státního zastupitelství provádějící zápis a zástupce vedení věznice, v druhé byla umístěna gilotina a v třetí byl sklad rakví. Popravy řídili většinou státní zástupci dr. Franz Josef Ludwig (po válce činný jako státní zástupce v Düsseldorfu) nebo dr. Hans Rudolf Rehde–Knöspel. Aktivní byl i ředitel německé soudní věznice, vládní rada Sauerbruch, který se zúčastňoval oznámení odsouzcům, že žádost o milost byla zamítnuta a že k popravě dojde v době, která jim byla přesně sdělena. Tento akt se odehrával v kanceláři surového dozce Karla Sauera, zvaného odsouzcem „papa Sauer“³⁴. Katem byl Alois Weiss (nar. 16. října 1886) z Řezna v Bavorsku a pomocníky Robert Týfa, Antonín Nerad (oba po válce odsouzeni k trestu smrti a popraveni), dále Jan Kreuz (Kříž) a Otto Schweiger, který byl snad švagrem kata Weisse. Postup při popravách měla tato krvavá horda přesně nacvičený, takže popravy šly rychle za sebou. Přes přísný dozor se podařilo několika odsouzcům ukončit svůj život sebevraždou. V některých případech docházelo k popravám druhý den po odsouzení, např. za pomoc nepřítelům Německa 14 občanům z Morávky a 3 z Bořova, odsouzeným ve veřejném hlavním líčení v Jaroměřicích. Celkem bylo na Pankráci popraveno 1.075 osob, na základě rozsudku Zvláštního soudu v Brně 234 (21,7%). V sobotu 5. května 1945 se dočkalo osvobození z cel smrti celkem 55 kandidátů smrti. Židé, kteří byli odsouzeni k smrti byli předáváni gestapu, které zajistilo jejich fyzickou likvidaci v koncentračních táborech formou „zvláštního opatření“ (Sonderbehandlung)³⁵.

Österreich „Wien 1968 – Herbert Steiner“ Zum Tode Verurteilt“, Wien 1964 – Widerstand und Verfolgung in Wien „1934–1945“, Band I–III. Wien 1975–Exenberger Herbert „Antifaschistischer Stadtführer“, Wien 1986, str. 31.

³⁴ Sauer Karel, nar. 18.11.1898, Mimořádným lidovým soudem v Praze byl 9.4.1947 odsouzen k smrti a popraven (Lsp XXI 36/47).

³⁵ Podrobnosti o životě a popravách odsouzců k smrti ve věznici na Pankráci pojednává velmi záslužná kniha „Žalují. Pankrácká kalvarie“, díl I,II, Praha 1946 – Jaromír Hlaváček – Tomáš Kaucký „Ve spárech nacismu. Památník protifašistického boje Praha–Pankrác“, Praha 1985 Hlas revoluce č. 29/1981

Koncem války krvavý státní ministr, SS Obergruppenführer Karl H. Frank uvažoval o přemístění gilotiny do Malé pevnosti v Terezíně. Měl obavy jednak z náletů a jednak strach, že by mohlo dojít k povstání a zmocnění se Pankráce včetně gilotiny nebo k útekům vězňů. Chtěl také pokračovat v popravách, jak uskutečnil zastřelením 51 českých vlastenců ještě 2. května 1945!³⁶

Nakonec ale napsal 6. března 1945 generálnímu státnímu zástupci u vrchního zemského soudu v Praze, že upouští od přeložení popravistiště a popravy se budou konat nadále na Pankráci. V případě ohrožení se právoplatně odsouzení k smrti předají bezpečnosti policii, tedy k „Sonderbehandlungu“ k fyzické likvidaci³⁷.

A skutečně ještě 26. dubna 1945, v den osvobození města Brna, bylo ještě státo pět odsouzců. Nacistům se již ale nepodařilo zničit „sekyrárnou“ vyhozením do vzduchu, zabránilo jim v tom povstání pražského lidu. V květnových revolučních dnech 1945 shodili gilotinu do Vltavy, aby odstranili stopy po své krvavé činnosti.

Zcela výjimečně byla provedena také poprava přímo v Brně. Dne 26. února 1945 vnikla kolem 19.45 hod. skupina partyzánů oddílu OLGA, který byl součástí 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky do železniční stanice v Morkovicích, kde stálo několik set vagonů, zejména 111 cisternových. Partyzáni po předchozí dohodě s přednostou stanice Aloisem Zavadilem vypustili podle údajů gestapa asi 500.000 litrů pohonných hmot, které měly pro německou armádu nedozírný význam. Brněnské gestapo a protipartyzánské Jagdkommando v Litenčicích zahájilo rozsáhlé pátrání po pachatelích této velmi významné diverze. Podařilo se zatknout Aloise Zavadila a mladého partyzána Květoslava Kolaříka. Oba byli brutálně vyšetřováni. Již 9. března 1945 bylo vyšetřování skončeno a hned druhého dne, 10. března 1945, podal 1. státní zástupce dr. Th. Schäper u Zvláštního soudu obžalobu. A ještě týž den, 10. března 1945 se konalo hlavní líčení před senátem, kterému předsedal dr. Gäde a jehož přísedícími byli dr. Bollacher a dr. Talkner. Oba partyzáni byli odsouzeni k trestu smrti (7 K Ls So 18/45). Dne 11. března 1945 ř. Protektor odmítl oběma udělit milost a den na to, 12. března 1945 se konala poprava oběšením ve věznici na Cejlu. K popravě se dostavil z Prahy kat Alois Weiss se svými pomocníky a popravu provedl pověšením na háky, zatlučené do trámu na půdě věznice. Přítomný lékař, SS Standartenführer (plukovník) prof. MUDr. Walter Marquort, vedoucí interního oddělení zemské nemocnice v Brně konstoval v 7.10 hod. u obou odsouzců smrt. Mrtvolky byly odvezeny do krematoria města Brna, kde byly zpopelněny. Popel odvezlo hned gestapo. Krematorium účtovalo

³⁶ Alena Hájková–Dušan Tomášek „Poslední poprava v Terezíně“, Praha

³⁷ Státní ústřední archiv Praha federální Úřad ř. Protektora karton č. 559

vrchnímu státnímu zastupitelství v Brně za zpopelnění 1.040 korun a za rakve po 230 korunách³⁸.

Závěrem k pojednání o činnosti Zvláštního soudu při německém zemském soudu v Brně lze konstatovat, že byl jedním z článků teroristického mechanismu nacistické moci na Moravě. Soudci a státní zástupce uplatňovali v činnosti ideologii a politiku NSADP a trestněpolitický kurs, který se projevil až v barbarských trestech. Byly ukládány nepřiměřené tresty v poměru se závažností souzeného činu. Za skutky mající charakter přestupku byli odsuzováni lidé na trest smrti. Za poskytnutí jídla nebo za přespání ilegálně žijícím osobám nebo uprchlým válečným zajatcům, byli lidé posíláni pod gilotinu. Tresty smrti byly ukládány sotva odrostlým dětem, jak tomu bylo u Ludmily Remešové a Marie Škrabalové z Jankovic, a to jen proto, že se stýkaly s vysazenými parašutisty. Při vydávání stanovisek k udělení milosti u odsouzených k trestu smrti nebyl brán zřetel na mimořádné humanitní hodnoty. Žádosti o milost, doložené fotografiemi maličkých dětí, byly stroze odmítány. Soudci a státní zástupci se nebránili proti ovlivňování gestapem. Pokud je známo, byl to jedině soudce Úředního soudu v Brně dr. Frankenberger, který se postavil proti kriminálnímu radovi Ottovi Koslowskému, kdy po něm vyžadoval, aby předal stannému soudu gestapa v Brně vězně, na kterého vydal tento soudce zatýkácí rozkaz pro nedovolenou hospodářskou činnost. Soudce trval na svém a proto byl poslán pomocí gestapa do vojenské služby³⁹. Vrchní státní zastupitelství zcela formálně dávalo povolení k pohřbům kremací vězňů, ubitých gestapem a jiných případů jejich úmrtí, aniž se konalo nějaké šetření. Za své činy se měli soudci a státní zástupci, činní v trestních věcech u Zvláštního soudu v Brně, zodpovídat po válce. Byli si toho vědomi, pokud nebyli zavčas evakuováni, prchali. Čtyři byli zadrženi v lesích až u Prášil na Šumavě⁴⁰. Na některé vydala radní komora krajského soudu trestního v Brně zatýkače (na dr. Theodora Schäpera 13.6.1947, dr. Josefa Hrosse 27.6.1947 a další)⁴¹. Někteří byli vypsáni na Listině válečných zločinců. Vydání nebyli a ani v NSR nebyli postaveni před soud.

³⁸ Spisy Mimořádného lidového soudu v Brně Ludvík Habiger – František Kukulka č. Lsp 867/46, – Felix Kunz č. Lsp 950/46 – Brünner Tagblatt z 13.3.1945 č. 61

³⁹ Josef Kemeter, nar. 18.2.1906, krim.sekretář gestapa Brno, odsouzený 31.12.1948 Mimořádným soudem v Brně k trestu smrti a popraven (Ls 453/48) – Otto Koslowski, nar. 17.4.1900, krimin.rada, SS Hauptsturmführer, vedoucí několika oddělení, náležejících do skupiny IV Ko jím řízené, 3.5.1947 odsouzen Mimořádným soudem v Brně k trestu smrti a popraven (Lsp 417/47).

⁴⁰ Stanislav Bíman – Roman Cílek „Poslední mrtví – První živí“, Ústí nad Labem 1989, str. 82

⁴¹ Spisy krejského soudu trestního v Brně č. Tk XVII 7513/47, Tk XVII 7727/47, Tk XX 4285/46 – „237 vrahů československého lidu slouží západoněmecké justici“, Praha 1960 – „Váleční zločinci včera a dnes“ Praha, 1965

Činnost Zvláštního soudu v Brně v letech 1940–1945 lze charakterizovat jen jako součást nacistického teroru na Moravě.